

3. Сорокіна О. А., Шевцова О. М. Рефлексія у структурі професійного самовизначення майбутніх психологів. Теорія і практика сучасної психології. 2019. № 1. Т.2. С. 118-122. Режим доступу: http://tpsp-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2019/part_2/24.pdf

4. Шевцова О.М. Розвиток аутопсихологічної компетентності магістрантів-психологів на етапі професійної підготовки. Теоретичні та практичні аспекти підготовки психологів у закладах вищої освіти: матеріали II Всеукр. наук.-практ. вебінару з міжнар. уч. (24 лютого 2022 р., м. Київ). К., 2022. С. 78-80.

5. Шевцова О. М., Маламуж О. В. Чинники стратегій подолання у студентів-психологів в умовах соціально-психологічної невизначеності. The use of modern technologies in higher education institutions: матер. IX Міжнар. науково-практ. конфер. (27-29 жовтня 2025 р., м. Роттердам (Нідерланди)), С. 138-141.

6. Шевцова О. М., Паламаренко А. Г. Розвиток комунікативної компетентності майбутніх психологів засобами соціально-психологічного тренінгу. World trends in the development of modern scientific trends: матер. XI Міжнар. науково-практ. конфер. (10-12 листопада 2025 р., м. Мюнхен (Німеччина)), С. 192-194.

7. Шляхта В. М. Вплив соціальної рефлексії психолога-консультанта на якість надання психологічної допомоги. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія. 2024. Том 35 (74), № 1. С. 36–41.

Міськов Геннадій

ПСИХОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ТА ПРАВОВІ ЗАСОБИ ЗАХИСТУ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА: НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ КОНТЕКСТ

Сучасний період розвитку українського суспільства характеризується глибокими суспільними трансформаціями, що супроводжуються надзвичайно гострими соціогенними викликами та тривалим воєнним станом. За таких умов професійна діяльність психологів різних ланок (цивільних, практичних, військових) набуває особливого значення, але водночас пов'язується з критично високим рівнем психоемоційного навантаження, ризиками професійного вигорання, емоційного виснаження та вторинної травматизації. Специфіка фахової діяльності передбачає постійну взаємодію з різними категоріями населення, які постраждали внаслідок бойових дій, що вимагає від спеціаліста не лише розвиненої емоційної зрілості та особистісних компетенцій, а й належного рівня власної захищеності.

Оскільки фундамент резильєнтності, стресостійкості та професійної надійності закладається під час навчання у закладах вищої освіти (ЗВО), формування дієвої системи психологічної безпеки майбутнього фахівця має відбуватися паралельно із його теоретичною та практичною підготовкою. Важливо підкреслити, що психологічна безпека особистості не є суто внутрішнім конструктом саморегуляції, а безпосередньо залежить від зовнішніх чинників – правової захищеності та створення чіткого нормативно-правового контексту, який би регламентував права, обов'язки та межі відповідальності молодого спеціаліста.

Першоосною нормативно-правового забезпечення захисту особистості майбутнього психолога у процесі його підготовки є Закон України «Про вищу освіту». Відповідно до статті 62 цього Закону, здобувачі вищої освіти мають законодавчо закріплене право на безпечні і нешкідливі умови навчання та праці [1]. Дана норма покладає на адміністрацію ЗВО прямиий обов'язок щодо моніторингу та створення

сприятливого психологічного клімату й усунення загрозливих чинників в освітньому середовищі. Реалізація студентоцентрованого підходу, закріпленого в сучасному освітньому законодавстві, передбачає врахування індивідуальних потреб, інтересів та психоемоційного стану здобувачів освіти, що є безпосереднім складником їхньої особистісної безпеки.

Особливу гостроту питання психологічної безпеки та правового захисту здобувачів набуває на етапі практичної підготовки, коли студенти-психологи залучаються до реальної взаємодії з клієнтами на базах практик (у соціальних центрах, закладах освіти, медичних установах тощо). У цьому контексті правове регулювання трикутника взаємовідносин «практикант – супервізор – клієнт» залишається однією з найбільш уразливих ділянок. З одного боку, Кодекс законів про працю України (зокрема стаття 2-2 щодо заборони мобінгу й цькування та стаття 158 щодо обов'язку створення безпечних умов праці) поширює свій захисний потенціал на сферу виконання трудових функцій [2], що є актуальним під час перебування студентів на робочих місцях у процесі виробничої практики. З іншого боку, Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (стаття 17) прямо зобов'язує роботодавців вживати заходів щодо унеможливлення та захисту від випадків сексуальних домагань, дискримінації та інших проявів насильства за ознакою статі [3], що забезпечує додатковий правовий щит для майбутніх фахівців, які під час практики інтегруються у нові трудові колективи.

Разом з тим, класичний студентський трудовий договір чи стандартний договір на проведення практики між ЗВО та приймаючою організацією часто не враховують специфічних ризиків психологічної професії. Майбутній психолог, надаючи первинну допомогу чи проводячи діагностику, може стати об'єктом вербальної агресії, психологічного тиску або неадекватних дій з боку клієнтів чи кривдників у кризових ситуаціях. Відсутність чітко прописаних нормативних лімітів та алгоритмів безпеки практиканта (наприклад, права відмовитися від роботи з клієнтом у разі прямої загрози, обов'язкового супроводу досвідченого супервізора, права на анонімність особистих даних тощо) створює правовий вакуум, який негативно позначається на стані психоемоційної стабільності студента.

У системі внутрішнього забезпечення якості освіти та захисту особистості майбутнього психолога важливе місце посідають етичні кодекси професії та локальні нормативні акти університетів. Відповідно до затвердженого Міністерством освіти і науки України Стандарту вищої освіти за спеціальністю 053 «Психологія» для першого (бакалаврського) рівня, одним із ключових програмних результатів навчання (ПР16) є вміння знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога [4]. Етичний кодекс виступає внутрішнім корпоративним регулятором, який захищає не лише клієнта від некомпетентності, а й самого психолога. Знання етичних меж (таких як правило конфіденційності, правило усвідомленої згоди, межі власної компетентності та обов'язковість супервізії, яка також закріплена у ПР18 стандарту [4]) дозволяє молодому спеціалісту правомірно вибудовувати дистанцію у взаємодії, захищаючи свій особистісний space від маніпуляцій та емоційного поглинання.

Крім того, внутрішні положення ЗВО про академічну доброчесність, запобігання та протидію булінгу, мобінгу й дискримінації створюють нормативний мікроклімат, у якому студент-психолог отримує досвід безпечної комунікації, побудованої на засадах взаємної поваги і партнерства. Емпірично доведено, що показники емоційної стабільності особистості мають пряму залежність від її автономності, незалежності та впевненості у собі (асертивності) [5, с. 524]. Отже, якщо університетське середовище через правові та етичні інструменти стимулює та захищає автономію студента, це

безпосередньо конвертується у зростання його психоемоційної стійкості перед майбутніми професійними загрозами.

Висновки. Правова захищеність виступає об'єктивною та невід'ємною основою психологічної безпеки особистості майбутнього психолога. Наявність міцного нормативно-правового та етичного фундаменту дозволяє мінімізувати деструктивний вплив соціогенних криз, запобігти передчасному професійному вигоранню та сформувати адаптивну стійкість фахівця. На сучасному етапі існує нагальна потреба в удосконаленні нормативно-правового забезпечення практичної підготовки студентів-психологів. Це передбачає деталізацію та чітке прописування у двосторонніх договорах між ЗВО та базами практик меж професійної відповідальності, алгоритмів захисту від потенційних загроз та забезпечення обов'язкового супервізорського супроводу, що гарантуватиме збереження здоров'я і безпеки майбутніх суб'єктів психологічної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 37-38. Ст. 2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 15.05.2026).

Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. Відомості Верховної Ради УРСР. 1971. Додаток до № 50. Ст. 375. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення: 15.05.2026).

Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 52. Ст. 561. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2866-15> (дата звернення: 15.05.2026).

Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 053 «Психологія» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 24.04.2019 р. № 565. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/> (дата звернення: 15.05.2026).

Раєвська Я., Кульбіда С., Лавлінський Р., Сениця Н. Психоемоційна стабільність особистості в період суспільних трансформацій. Інсайт: психологічні виміри суспільства. 2025. № 13. С. 519–543. DOI: <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2025-13-21>

**Ніколаєва Єлизавета,
Шевцова Олена**

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОСВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Формування та розвиток професійної самосвідомості у майбутніх психологів виступає ключовою передумовою їхнього ефективного професійного становлення та подальшого зростання. Рівень професіоналізму фахівця-психолога значною мірою визначається сформованістю його професійної самосвідомості як психологічного утворення, що забезпечує цілісне сприйняття власної ролі в професійній діяльності та надає їй внутрішньої визначеності й структурованості.

Потреба у розвитку високого рівня професійної самосвідомості майбутніх психологів обумовлюється як соціальним запитом щодо високо компетентних фахівців, так і зростанням престижу психологічної професії в системі сучасної освіти. Професійна самосвідомість є важливим чинником професійного самовизначення, оскільки передбачає безперервний процес осмислення, уточнення та інтеграції